

Plan urządzenia lasu w świetle zmiany klimatu i oczekiwań społecznych

Bożydar Neroj¹, Roman Jaszczak², Janusz Bańkowski³

¹Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, ul. Grójecka 127, 02-124 Warszawa

² Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Leśny i Technologii Drewna, Katedra Urządzania Lasu,

³ Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, Oddział w Brzegu, ul. Piastowska 9, 49-300 Brzeg

roman.jaszczak@up.poznan.pl, bozydar.neroj@lasy.gov.pl, janusz.bankowski@brzeg.buligl.pl

Plan urządzenia lasu w polskim prawodawstwie jest podstawowym dokumentem służącym do zarządzania lasami wszystkich form własności. Zmiana klimatu wywiera w ostatnich latach coraz większy wpływ na ekosystemy leśne, co skutkuje coraz większą niepewnością o trwałość i stabilność lasów. Nasilenie i skala zjawisk związanych z zamieraniem drzew i rozpadaniem się drzewostanów przybiera lokalnie coraz istotniejsze znaczenie, stając się jednym z głównych czynników wymuszających zmianę podejścia planistycznego oraz realizację gospodarki leśnej. Drugim zjawiskiem, które wnosi nowe wyzwania do planowania urządzeniowego, a jeszcze bardziej sposobów realizacji działań gospodarczych w lasach, są rosnące, i jednocześnie zróżnicowane, oczekiwania społeczne odnośnie lasów. Te dwa czynniki uzupełnione o wymagania w zakresie ochrony przyrody, w szczególności zadania ochronne związane z obszarami Natura 2000 oraz rezerwatami przyrody, utrwalone już w poprzednio obowiązujących planach urządzenia lasu, dopełniają złożonego obrazu, przed którym stoi urządzenie lasu.

W lasach, z natury wielofunkcyjnych, wyróżnia się wiele funkcji ujmowanych w zbioru odpowiednio do celów ochrony przyrody, gospodarki leśnej i potrzeb społecznych, w tym np. według sposobu ich świadczenia lub ze względu na ograniczenia gospodarki leśnej wynikające z przepisów ustawy o lasach oraz ustawy o ochronie przyrody, albo ze względu na wagę i rolę pełnionych funkcji (funkcje dominujące oraz funkcje wiodące).

W niniejszej pracy autorzy przedstawiają podejście do planowania urządzeniowego, które zostało określone w Instrukcji Urządzania Lasu obowiązującej w Lasach Państwowych od 2024 r. Zdając sobie sprawę z rosnącego zainteresowania wielu grup interesariuszy, co do tego, jak będzie prowadzona gospodarka leśna w lasach zarządzanych przez PGL Lasy Państwowe, aktualnie obowiązująca Instrukcja wprowadza szereg zmian w podejściu do konstruowania planu. Mamy tu do czynienia z kolejnym wariantem wielofunkcyjnego leśnictwa, w którym dominujące funkcje lasu mogą mieć inaczej położone akcenty, wskazując w danym miejscu tę główną, najistotniejszą: ochrony przyrody, adaptacji do zmiany klimatu, gospodarczą lub społeczną. Ważne jest również zachowanie balansu między obszarami o dominujących funkcjach, które muszą uwzględnić obowiązującą w prawie zasadę samofinansowania się Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, jak również oczekiwania otoczenia gospodarczego.

Podstawa planowania urządzeniowego wyraża się w podziale na gospodarstwa, które wskazują najczęściej grupę funkcji dominujących. Dotychczas wyróżniano gospodarstwa: specjalne, przerębowe, przerębowo-zrębowe oraz przerębowe. Wyróżniono ponadto dwa nowe gospodarstwa, które zostaną bliżej przedstawione w niniejszym referacie: gospodarstwo lasów niestabilnych (odpowiedź na utratę stabilności najbardziej wrażliwych lasów – w wyniku zjawisk związanych najczęściej ze zmianą klimatu) oraz gospodarstwo lasów oddziaływania społecznego (w którym wiodącą funkcją będzie uwzględnienie potrzeb szerokich grup interesariuszy).

Podkreślenia wymaga fakt, że plan urządzenia lasu dla nadleśnictwa, jest konstruowany na zasadzie podejścia od szczegółu do ogółu. Począwszy od określenia cech inwentaryzacyjnych pojedynczego drzewostanu i propozycji działań na kolejny okres planistyczny, poprzez agregowanie do gospodarstw, a w końcu całego nadleśnictwa z propozycją zbalansowanego zestawu działań, możliwego do zaakceptowania z różnych punktów widzenia, przez większość interesariuszy

tego procesu. Oddolne podejście wyrażone jest również poprzez prowadzenie konsultacji społecznych z udziałem wszystkich zainteresowanych, jednak z większym wpływem interesariuszy mieszkających lub działających w obszarze nadleśnictwa. Proces konsultacji jest zaplanowany na niemal pełny okres projektowania urządzeniowego.

Holistyczne podejście do wyróżnienia dominujących funkcji daje największe szanse na uzyskanie akceptacji większości interesariuszy, w przeciwieństwie do skupiania się na pojedynczych zagadnieniach, np. procesie wyznaczania lasów społecznych lub wzmocnienia ochrony przyrody.

Kolejne etapy planowania urządzeniowego w myśl instrukcji zarządzania lasu, polegają na implementacji zapisów wskazań dotyczących obszarów posiadających dokumentację z zakresu ochrony przyrody. Następnie wyróżnienie obszarów zagrożonych rozpadem lub wymagających odbudowy lub przebudowy lasu. Dopiero po wyróżnieniu tych obszarów następuje lokalizowanie lasów o wiodącej funkcji gospodarczej i oddziaływania społecznego.

W referacie zostaną również przedstawione studia przypadków realizowanych aktualnie zarówno w Lasach Państwowych i lasach innych własności, aby wskazać mocne i słabe strony działań prowadzących do uzyskania porozumienia w wyznaczaniu lasów ważnych dla lokalnych społeczności, jak również lasów zaliczonych do niestabilnych, wraz z przyjętymi lub proponowanymi scenariuszami postępowania w tych lasach.

W przypadku lasów innych form własności skupiono się na przypadku lasów zarządzanych przez Zakład Lasów Poznańskich. Przybliżono umocowanie tych lasów w definicji leśnictwa miejskiego, w której nacisk kładzie się na odpowiedzialny udział społeczeństwa w zarządzaniu miejskimi ekosystemami leśnymi. Indywidualne i nieszablonowe rozwiązania zastosowane w planie urządzenia lasu będą służyć leśnikom i społeczeństwu, zapewniając trwałość nie tylko wielorakich funkcji społecznych i ochronnych, ale i trwałość samego lasu, poddanego silnym procesom antropopresji i urbanizacji oraz presji spowodowanej zmianą klimatu.